

shcola.2013. Vol. 7. P. 16–17. [In Russian].

6. Suhomlinskyi V.A. *Serdse ot daiy detiyam*. Kiev: Radyanska shcola, 1973. 154b [In Russian].

7. Babaev S.B. Onalbek J.K. *Jalpy pedagogika*. Almaty: <Nur-press>, 2005. 228b [In Kazakh].

8. Toleshova N.J. *Ozge tildi mektepterdin oku sabaktarynda akparattyk-communicatsionalyq technologyany koldanudyn manyzy*. *Actualnyie voprosy sovremennih issledovaniy*. 2018 – 627(324)b [In Kazakh].

9. Alkozhaeva N.S. *Pedagogika. Oku kuraly*. Almaty: Kazakh universitety, 2015. -220b [In Kazakh]

10. Biuzen T. *Intellect-karty. Polnoe rukovodstvo po tochnomu instrumentu myshleniya*. Moskva: OOO <Mann, Ivanov I Ferber>, 2019. 113b. [In Russian].

11. Shaltakova A.J. *Intellect – karta arkyly mektep zhasyna deyingi balaladyn tanyndyk is-areketyn kalypastyru*. *Dana bala*. 2020. № 2. b. 70. [In Kazakh].

МРНТИ 14.25.09

<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.32>

Г.Б. Аубакирова,¹ А.М. Калимурзина,¹ Г.Н. Нюсупова¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Алматы, Қазақстан

ОҚУШЫЛАРДЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНЕН ОЛИМПИАДАЛАРҒА ДАЙЫНДАУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Аңдатпа

Дарынды оқушыларды анықтау және оларды олимпиадаларға дайындау – қазіргі қоғамның міндеттерінің бірі болып отыр. Ол үшін әр түрлі деңгейдегі іс-шаралар мен байқаулар өткізіледі. Олардың ішінде пәндік олимпиадалардың, соның ішінде географиялық олимпиадалардың алатын орны ерекше. Географиялық олимпиадалардың ерекшелігі – жалпы географиялық мәдениетті, географиялық ойлауды, құндылық бағдарларын, дарындылықты мектеп бағдарламасынан тыс шығармашылық тапсырмалар жүйесі арқылы, білімнің, шеберліктің, шығармашылық және эмоционалды – құндылық қызметінің тәжірибесін ескере отырып анықтау. Тәжірибе көрсеткендей, оқушыларды география пәнінен олимпиадаларға дайындаудың өз ерекшеліктері бар. Дайындық теориялық және практикалық компоненттерге ие болуы керек. Олимпиада тапсырмалары қызықты болуы керек, бірақ олардың мазмұны классикалық ғылыми тұжырымдамаларға негізделуі және мүмкіндігінше географиялық ғылымның жаңа жетістіктерін ескеруі тиіс. Зерттеуде оқушыларды география пәнінен олимпиадаларға дайындаудың заманауи технологиялары мен түрлі олимпиада тапсырмаларына талдау жасалған.

Мақаланың мақсаты: оқушыларды география пәнінен олимпиадаларға дайындаудың заманауи технологиялары және олимпиада тапсырмаларын талдау.

Түйін сөздер: олимпиада, географиялық олимпиада, олимпиада тапсырмалары, географияны оқыту, дарынды оқушы.

Аубакирова Г.Б.,¹ Калимурзина А.М.,¹ Нюсупова Г.Н.¹
¹Казакский национальный университет имени аль-Фараби,
Алматы, Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПО ПОДГОТОВКЕ ШКОЛЬНИКОВ К ОЛИМПИАДАМ ПО ГЕОГРАФИИ

Аннотация

Выявление и подготовка одарённых учеников – одна из задач современного общества. Для этого проводятся мероприятия и конкурсы различного рода и уровня. Среди них особое место занимают имеющие многоступенчатую структуру олимпиады по школьным предметам, в том числе по географии. Особенность географических олимпиад – выявление общей географической культуры, географического мышления, ценностных ориентаций, одаренности через систему творческих заданий, выходящих за рамки школьной программы, с учетом базового уровня знаний, умений, опыта творческой и эмоционально-ценностной деятельности. Как показывает практика, Географические олимпиады имеют свои особенности подготовки. Подготовка должна иметь как теоретическую, так и

практическую составляющие. Задания олимпиад должны быть увлекательными, но вместе с тем, их содержание должно основываться на классических научных концепциях и по возможности учитывать новейшие достижения географической науки. В исследовании проведен анализ олимпиадных заданий по географии и методика подготовки учащихся к олимпиадам по географии.

Цель статьи: представить современные технологии по подготовке школьников к олимпиадам по географии и проанализировать олимпиадные задания.

Ключевые слова: олимпиада, географическая олимпиада, задания олимпиад, обучение географии, gifted student.

*Aubakirova G.B.,¹ Kalimurzina A.M.,¹ Nyussupova G.N.,¹
¹ Al Farabi Kazakh National University,
Almaty, Kazakhstan*

MODERN TECHNOLOGIES FOR PREPARING STUDENTS FOR OLYMPIADS IN GEOGRAPHY

Abstract

Identification and training of gifted students is one of the modern society tasks. For this purpose, events and competitions of various kinds and levels are held. Among them, a special place is occupied by Olympiads with a multi-stage structure in school subjects, including geography. The peculiarity of the geographical Olympiads is the identification of a common geographical culture, geographical thinking, value orientations, giftedness through a system of creative tasks that go beyond the school curriculum, taking into account the basic level of knowledge, skills, experience of creative and emotional and value-based activities. As practice shows, Geography Olympiads have their own characteristics of preparation. Training should have both theoretical and practical components. The tasks of the Olympiads should be exciting, but at the same time, their content should be based on classical scientific concepts and, if possible, take into account the latest achievements in geographical science. The study analyzes the Olympiad tasks in geography and the methodology for preparing students for olympiads in geography.

The purpose of the article: to present modern technologies for preparing students for olympiads in geography and to analyze the olympiad tasks.

Keywords: Olympiad, geographical Olympiad, jobs Olympics, education geography, gifted students.

Кіріспе. Қазіргі уақытта пәндік олимпиадалар белсенді дамып келе жатыр және жастар арасында кеңінен танымал. Оқушылар үшін олимпиада өз күштерін тексеруге, өзін көрсетуге, жаңа білім алуға, қабілеттері мен қызығушылықтарын дамытуға, ал мұғалімдер үшін – жұмыс нәтижелерін көрсетуге, мықты оқушыларды анықтауға мүмкіндік береді.

Қазақстанда география пәні бойынша оқушылардың республикалық пәндік олимпиадасы жыл сайын республикалық «Дарын» ғылыми-практикалық орталығының ұйымдастыруымен өткізіледі. Олимпиада 4 кезеңнен тұрады: мектепшілік, аудандық, облыстық (қалалық), республикалық. Бұл олимпиадаларға жалпы білім беретін пәндер бойынша 7-11 сынып оқушылары қатысады. Олимпиаданың әр кезеңінің өз мақсаттары мен міндеттері бар. Жалпы білім беретін пәндер бойынша оқушылар арасында республикалық олимпиаданы өткізу ережесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2012 жылғы 13 наурыздағы № 99 бұйрығымен бекітілген [1].

Олимпиаданың негізгі мақсаттары мен міндеттері ғылыми білімді насихаттау және оқушылардың ғылыми қызметке қызығушылығын дамыту, дарынды балаларды анықтау үшін қажетті жағдайлар жасау, оқушыларды халықаралық олимпиадаларға қатысуға іріктеу және дайындау, Қазақстан Республикасында білім берудің беделін көтеру болып табылады.

Оқушыларға арналған олимпиадаларды ұйымдастыру мен өткізу – қазіргі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып отыр. Олимпиадалар оқушылардың оқу пәндеріне қызығушылықтарын арттырады, ой-өрісін дамытады. Әр түрлі пәндік және пәнаралық олимпиадалар білім берудегі көптеген қолданбалы міндеттерді шешеді [2].

Республикалық «Дарын» ғылыми-практикалық орталығының ұйымдастыруымен өтетін оқушыларға арналған пәндік олимпиадалардың көптігіне байланысты, география пәнінен олимпиада тапсырмаларын әзірлеу мен талдаудың тұрақты қажеттілігі туындайды.

Бұл мақаланың мақсаты: оқушыларды география пәнінен олимпиадаларға дайындау әдістемелерін ұсыну және олимпиада тапсырмаларын талдау.

Зерттеу материалдары мен әдістер. География пәнінен Республикалық олимпиада тапсырмаларын талдау үшін соңғы 4 жылдағы (2019-2022 жж.) олимпиада тапсырмалары мен нәтижелері алынды. Теориялық және практикалық турлардың тапсырмалары талданды. Тапсырмаларды іріктеу эксперименттік әдіспен жүргізілді. Жұмыста салыстырмалы - талдау, жүйелеу, аналитикалық және статистикалық әдістер қолданылды.

Зерттеу нәтижелері мен талқылау. География пәні бойынша республикалық олимпиада кеңестік кезеңнен қазіргі уақытқа дейін өткізіліп келеді. 1998 жылдан 2006 жылға дейін қатысушылар саны өте аз болған, яғни тек 10 және 11 сыныптан 15 қатысушыдан болды. 2007 жылдан бастап республикада олимпиада форматы қайта құрылып, барлық пәндер жаратылыстану және гуманитарлық бағыттарға бөлінді. 2011 жылдан бастап республикалық олимпиадаға 9 сынып оқушылары да қатыстырыла бастап, нәтижесінде қатысушылар саны артты. Егер 2013 жылы география пәні бойынша Республикалық олимпиадаға барлығы 75 оқушы қатысса, 2022 жылы қатысушылар саны 178 оқушыға жетті [1].

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының құрамасы екі халықаралық олимпиадаға қатысады. Республикалық пәндік олимпиадасының жеңімпаздары 2013 жылдан бастап Халықаралық географиялық олимпиадада [3] және 2019 жылдан бастап Еуропалық географиялық олимпиадаларына [4] қатысып, өз білімдерін көрсетуде.

Географиялық олимпиадалардың ерекшелігі – жалпы географиялық мәдениетті, географиялық ойлауды, құндылық бағдарларын, дарындылықты мектеп бағдарламасынан тыс шығармашылық тапсырмалар жүйесі арқылы, білімнің, шеберліктің, шығармашылық және эмоционалды – құндылық қызметінің тәжірибесін ескере отырып анықтау [5]. Қазіргі кезде оқушылардың дарындылығын дамыту әр түрлі олимпиадаларды өткізудің басым мақсаты ретінде қарастырылуда.

Географиялық олимпиадаларға оқушыны дайындауда ең алдымен оқушының пәнге қабілетін анықтап, 7-ші сыныптан бастап дайындаған тиімді нәтиже береді. Дайындық жұмыстары жүйелі түрде, оқушының жас ерекшелігіне сай біртіндеп күрделенеді. Мұғалім география сабағында практикалық және тест тапсырмалары арқылы оқушылардың арасынан пәнге деген қабілеті бар оқушыларды анықтап, олармен жұмыс жасау жоспарын құрастыру қажет.

Оқушыларды географиялық олимпиадаларға дайындаудың жұмыс жоспары мынадай кезеңдерге бөлінеді:

1 – кезең. Дарынды оқушыларды анықтау (тест, практикалық тапсырмалар, сөйлесу арқылы).

2 – кезең. Оқушы қабілеттілігінің бағытын анықтау (логикалық тапсырмаларды орындау, картамен жұмыс жасау, географиялық есептерді шығару, есте сақтау қабілеттерін).

3 – кезең. Оқушының ой өрісін дамытуға арналған жұмыс жүйесін құру.

4 – кезең. Олимпиадаға қатысушы оқушылардың жетістіктеріне бақылау (мониторинг) жүргізу.

Оқушыларды географиялық олимпиадаларға дайындаудың оқу-әдістемелік жиынтығын қамтамасыз етуді төрт негізгі кезеңге бөліп қарастыруға болады [6]. Олар: диагностикалық, ұйымдастырушылық, практикалық және аналитикалық (1 - кесте).

Диагностикалық кезеңде оқушылардың географиялық білім мен дағдыларды игерудегі қиындықтарын талдау, тақырыптар бойынша әдебиеттерге шолу жасау, мұғалімнің жоспарланған, олимпиадаға оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруға ықпал ететін тапсырмаларды таңдауы жүзеге асырылады.

Ұйымдастырушылық кезеңінде жұмыс бағдарламасын жасау; материалдық-техникалық базаны дайындау; оқушыларды география пәнінен олимпиадалық қозғалысқа тарту. Білім беру және дамыту бағдарламаларына географияны оқытудағы әр түрлі формалардың үлгілері, әдістері мен технологиялары, сондай-ақ мұғалімнің оларды географиядан олимпиадаларға дайындық кезінде қолдану механизмдері көрсетіледі.

Практикалық кезеңде мұғалім өз бағдарламасын жүзеге асырады және өз педагогикалық қызметінде басқа педагогтардың (авторлық курстар) жинақталған материалдарын қолданып, географияны оқыту әдістемесін тарату жүзеге асырылады.

Аналитикалық кезеңде бақылау жұмыстары, тесттер, оқушылардың қабілеттерінің даму динамикасын анықтау үшін мәліметтерді өңдеу, алынған нәтижелерді жоспар бойынша байланыстыру, нәтижелерді сипаттау сияқты әдістемелік жұмыстары жүргізіледі. Ол олимпиадаларға

дайындалу үшін мұғалім мен оқушылардың бөлінген уақытының белгілі бір кезеңдегі екі жақтың жетістіктерін көрсететін портфолиосын толтырумен бірге жүргізіледі.

1 – кесте. Олимпиадаға дайындалу барысында мұғалімдер мен оқушыларды оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің кезеңдері [6].

Оқу-әдістемелік кезеңдері	Оқушы	Мұғалім
Диагностикалық кезең	–	Материалдық және әдістемелік диагностика бойынша ұсыныстар, оқушылардың білім, білік және дағдылары, әртүрлі диагностикалық құралдар.
Ұйымдастырушылық кезең	Олимпиадаға дайындық бағдарламасы, географиядан шығармашылық және проблемалық тапсырмалар; жағдайларды үлгілеу; факультативтерге, үйірмелерге, сайыстарға қатысу; жеке немесе топтық кеңестер алу.	Олимпиадаға дайындық бойынша факультатив /үйірме бағдарламасы, оқу (тақырыптық) жоспары.
Практикалық кезең	Негізгі және қосымша әдебиеттер, әдістемелік құралдар, карталар	Оқушыларды оқыту мен олимпиадаларға дайындаудың авторлық әдістері; негізгі және қосымша әдебиеттер, әдістемелік нұсқаулар, үлестірмелі материалдар
Аналитикалық кезең	Құралдар арқылы орындалатын жұмыстарды талдау; алынған нәтижелерді өңдеу, қатемен жұмыс жүргізу, портфолио	Оқушылардың олимпиадалық жұмыстары, алынған нәтижелерді өңдеу; қатемен жұмыс жүргізу, портфолио

Оқу-әдістемелік қамтамасыз етудің негізгі нәтижесі оқушылардың география пәніне деген қызығушылығы мен қабілеттерін, оқу үрдісін кешенді оқу-әдістемелікпен қамтамасыз ете отырып, мұғалім мен оқушының педагогикалық ынтымақтастығын дамыту, оқытудың әртүрлі инновациялық формалары мен белсенді әдістерінің мазмұны арқылы, арттыру болып табылады. Осылайша, біз оқушыларды оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді жүзеге асырудың негізгі кезеңдерін көрсеттік [7].

Оқушыларды география пәнінен олимпиадаларға дайындаудың өз ерекшеліктері бар. Дайындық теориялық және практикалық компоненттерге ие болуы керек [8]. Белгілі бір аумақта теориялық білімді қолдана білу өте маңызды, өйткені қазіргі әлемдегі география көптеген өзекті мәселелер мен күнделікті міндеттерді шешу үшін қажетті ғылыми білімнің іс жүзінде бағытталған саласына айналады. Сондай-ақ, оқушылар географиялық эрудицияға ие болуы керек. Мұнда географиялық номенклатураны, әлемнің, аймақтардың, елдердің физикалық және саяси картасын білу кіреді; географиялық объектілердің негізгі параметрлерін; материктер мен әлем елдерінің флорасы мен фаунасының құрамын; елдердің халқы туралы негізгі статистикалық деректерді және т.б. географиялық олимпиадаларға қатысушылардың теориялық және практикалық бөліктен басқа, жергілікті жерде бағдарлау, топографиялық түсірілім, картографиялық дағдылар сияқты «далалық» дағдыларға да ие болуы керек деген тұжырымданы Liiber U., Roosaage ғылыми жұмыстарында кездестіруге болады [9].

ІGeo халықаралық олимпиадасының шарттарына ұқсас география пәні бойынша Республикалық олимпиада үш турда өткізіледі: жазбаша, мультимедиялық, далалық [10].

Жазбаша турдың тапсырмалары негізгі бөлімдер бойынша әдетте 9-11 сыныптарға арналған 5-6 сұрақтан тұрады (Географиялық зерттеу әдістері; Картография және географиялық білім базасы; физикалық география; әлеуметтік география; экономикалық география; Елтану және саяси география негіздері). Жазбаша тур олимпиадаға қатысушылардың географиялық білім деңгейін, карталармен және карталармен, демонстрациялық (суреттер) және графикалық (диаграммалар, кестелер, кестелер, схемалар) материалдармен жұмыс істеу дағдыларын анықтауға мүмкіндік беретін тапсырмалардан тұрады.

Мультимедиялық тур бес нұсқасы бар 30 тест тапсырмасынан тұрады, оның 10-ы ағылшын тілінде жасалады. Мультимедиялық турдың тапсырмалары интерактивті тақталарда көрсетіледі, әр оқушыға қосымша түрлі-түсті қосымшаларымен қағаз нұсқасы ұсынылады. Әр сұраққа тек 1 минут уақыт беріледі.

Жазбаша және мультимедиялық турлардың тапсырмалары дұрыс деректерге негізделген тақырыптар бойынша нақты жауаптарды талап етеді, егер сұрақта бір жауап көрсету қажет болса, екі немесе одан да көп нұсқаны көрсеткен кезде – жауап есептелмейді.

Далалық тур жергілікті жерде өткізіледі. 2015 жылдан бастап далалық тур екі блоктан тұрады: тапсырмаларды орындаумен жергілікті жерді зерттеу және шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды орындаумен далалық турдың I бөлігінің нәтижелерін камералдық өңдеу.

Олимпиада кезінде анықтамалықтарды, карталарды, атластарды пайдалануға тыйым салынады. Барлық қажетті картографиялық, анықтамалық, статистикалық және қосымша материалдар беріледі.

Пандемия жағдайына байланысты Республикалық олимпиада соңғы 3 жылда онлайн режимде өтіп келеді. Сондықтан жергілікті жерде далалық тур өткізілген жоқ, бірақ жазбаша турда картографиямен (карталар мен ғарыштық түсірілімдерді пайдалану) байланысты тапсырмалар кездеседі.

Олимпиада тапсырмалары қызықты болуы керек, бірақ олардың мазмұны классикалық ғылыми тұжырымдамаларға негізделуі және мүмкіндігінше географиялық ғылымның жаңа жетістіктерін ескеруі тиіс.

География пәнінен республикалық олимпиаданың әр турынан тапсырмалар үлгісін ұсынамыз:

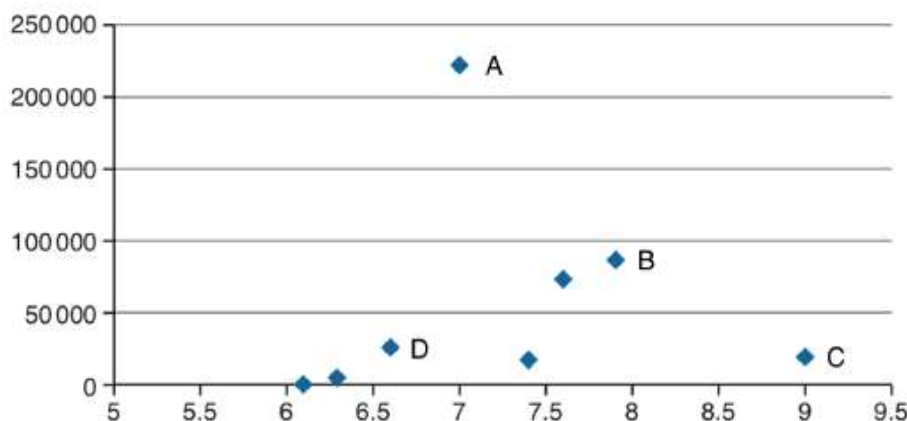
I. Жазбаша тур.

1. Төмендегі мәліметтерге сүйене отырып (кесте және диаграмма) тапсырмаларды орындаңыз.

1.1. Графиктегі мәліметтерге сүйене отырып, қай елде графикте жер сілкінісі А-Д әріптерімен белгіленген?

A - _____ B - _____
C - _____ D - _____

Мемлекет және жыл	Рихтер магнитудасы	Тіркелген өлім саны
Жапония, 2011	9,0	20 896
Жаңа Зеландия, 2011	6,1	181
Гаити, 2010	7,0	222 570
Индонезия, 2006	6,3	5 749
Пәкістан, 2005	7,6	73 338
Иран, 2003	6,6	26 796

Рихтер шкаласы бойынша жер сілкінісінің магнитудалық күші

1.2. Неге Гаитидегі және Пәкістандағы жер сілкінісі осы тізімдегі кейбір басқа елдерге қарағанда көп өлімге әкелгенін түсіндіріңіз.

2.3. Келесі тұжырымдардың дұрыс немесе жалған екенін анықтаңыз:

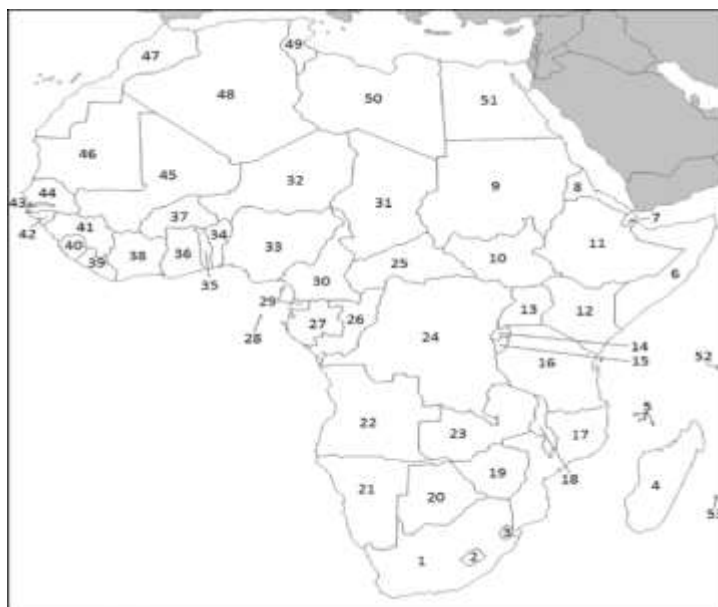
- а) Қуатты жер сілкінісі әлсізге қарағанда көп өлімге әкеледі.
- ә) Картада А әрпімен белгіленген жер сілкінісі ең қуатты жер сілкінісі болды.
- б) Жаңа Зеландияда Гаитиге қарағанда халық тығыздығы төмен.

в) Жаңа Зеландияда орын алған жер сілкінісі – диаграмманың төменгі сол жақ бұрышындағы нүкте.

г) Қазақстанда жер сілкінісі болмайды.

ғ) Түркиядағы жер сілкінісі өзгелерге қарағанда аз өлімге әкелді.

2. Төменде кейбір Африка елдерінің сипаттамалары келтірілген. Мемлекеттердің атауларын анықтап, суреттегі нөмірмен сәйкестендіріңіз.

Сурет 1. Африка елдерінің контурлық картасы

2.1. Адамның даму индексі бойынша соңғы орындардағы, әлемдегі ең кедей елдердің бірі. Ел аумағының 80%-дан астамы Сахара шөлінде орналасқан, қалған бөлігін үнемі құрғақшылық пен шөлейттену қаупі бар Сахель жартылай шөлі алып жатыр. 23 миллионнан сәл ғана асатын халқы елдің оңтүстік және батысында шоғырланған. Ел экономикасының негізгі салалары ауылшаруашылық және тау-кен өндірісі, негізінен уран.

2.2. Бұрынғы Португалия колониясы, 1975 жылдан бері тәуелсіз мемлекет. Елдің негізгі табиғи байлықтары – көмір, титан, тантал, газ және суэнергетика. Ел ең алдымен аграрлы мемлекет болып қала беруде, жұмысшылардың 80% -дан астамы ауыл шаруашылық секторда жұмыс істейді. Сонымен бірге, елдің құнарлы жерлерінің 88% -ы өңделмеген күйінде қалуда. Үнемі қайталанып тұратын табиғи апаттар елге айтарлықтай зиян келтіруде.

2.3. Ұлттар Достастығының мүшесі. Ел Кот-д'Ивуармен, Буркина-Фасо, Того мемлекеттерімен шекараласады. Елдің аумағы – жазық, кейбір жерлерінде қалдықты шоқылармен жалғасады және жазықтықтың солтүстігінде орманды үстірт орналасқан. Елдің шығыс шекарасында Того таулары орналасқан, ең биік нүктесі – Афаджато тауы (885 м). Эджураның солтүстігінде, Нампонт кертпешінен жоғары, орман біртіндеп сиреп, орнына ну бұталармен жалғасады. Одан әрі солтүстікте, Гамбага жотасының бойында құнарлы топырақты ашық саванналар орналасқан.

2.4. Елдің атауы осы елдің құрамына енген бұрынғы екі колония атауларының тіркесімі ретінде қалыптасқан. Елдің екі астанасы бар: әкімшілік орталық рөлін атқаратын - тарихи астана, ал заң шығарушы орталық қызметін атқаратын қаласы ресми астанасы, мұнда негізгі органдарды үкімет 1970 жылдары көшірген болатын. Халқы – шамамен 60 миллион адамды құрайды. Ресми тілдері – ағылшын және суахили.

2.5. Төмендегі бірінші кестенің бірінші жолында суретке сәйкес алты Африка елдерінің сандық белгілері көрсетілген:

А. Кестенің екінші жолында ел атауларын көрсетіңіз;

В. Кестенің келесі жолдары осы елдердің әртүрлі сипаттамаларын көрсетеді. Тек сәйкес келетін ерекшеліктер елдерді дұрыс сипаттайтын жағдайда ғана торларға «+» белгісін қойып белгілеңіз. Сипаттамалар бірнеше елдер үшін тән болуы мүмкін.

Кесте 1- Африка елдерінің сипаттамалары

Суреттегі сандық белгілеу	11	12	14	33	44	50
Мемлекет атауы						
Тәуелсіздігін Ұлыбританиядан алды						
Француз тілі – ресми тілдердің бірі						
Елдің халық саны Қазақстанның халық санынан көп						
Безгектің эндемиялық шығу аймағы						
ОПЕК мүшесі						
Христиандық діндердің ізбасарлары халықтың 60% құрайды						

II. Мультимедиялық түр.

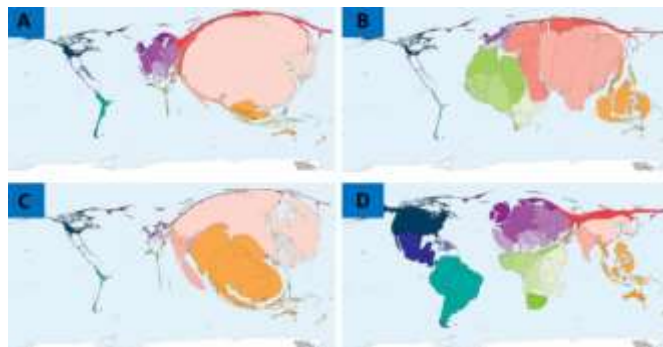
1. АҚШ белдеуі – бұл белгілі бір типтік сипаттамаларды иеленуге негізделген, ел аймақтарының шартты бөлінуі. «Белдеу» термині алғаш рет дақылдардың бір түрін өсіруге бейімделген егіншілік аймақтары аясында қолданылды. Суретте қай белдеу сары түспен көрсетілген?

- A. жүгері
- B. бидай
- C. жеміс
- D. мақта
- E. күріш

Сурет 2. АҚШ -тың белдеулер картасы

2. These maps of religious population are in alphabetic order: atheist, buddhist, christian and muslim. Which map shows the atheist (non-religious) population?

- A. Map A
- B. Map B
- C. Map C
- D. Map D
- E. no correct answer

Сурет 3. Дүние жүзі халқының діни құрамы картасы

III. Далалық тур.

1 – Тапсырма.

Ауданы ___ м х ___ м болатын төртбұрышты саябақ телімінде ағаштардың түр құрамын зерттеп, ағаш санын санаңыз (қиылған ағаштарды санамаңыз).

Ағаш арасындағы орташа қашықтықты мына формуламен есептеңіз:

$$L = \sqrt{S/n}$$

Мұндағы, L – орташа қашықтық (м), S – талдау жасалатын телім (м²), n – телімдегі ағаштар саны.

2 – Тапсырма. Камералды кезең.

Берілген аумақтың карта - сызбалары мен қосымша мәліметтерін мұқият танысып шығыңыз. Далалық турдағы жазбаларыңызды және қосымша дерек көздерді пайдалана отырып, аталған аумақты тиімді пайдалану үшін келешектегі дамуының 3 мүмкін нұсқасын анықтаныз. Әр сіздің ұсынысыңыз бойынша қысқаша оң және кері факторларды жазыңыз. Осы аумақтың карта-сызбаларын пайдаланып, өз ұсынысыңызды эскизді карта пішінінде елестетіңіз. Қала инфрокұрылымын жақсарту мақсатында өзіңіздің эскизді карта-сызбаңызды талдаңыз. Өз негіздеме-леріңізде қосымша дерек көздеріне сілтеме жасаңыз [1].

Осындай олимпиада тапсырмаларын орындау үшін, оқушыларға білімнің теориялық капиталы ғана емес, алынған ақпаратты өңдеу және талдау, сонымен қатар сыни және логикалық ойлауды қолдану мүмкіндігі қажет [11].

Мұғалімге дарынды оқушылармен жұмыс жасауда педагогикалық қызметтің келесі қағидаларын басшылыққа алу ұсынылады:

- Ең бірінші пәнге деген қызығушылығы бар оқушыны анықтап алу;
- Дайындық жоспарын құру;
- Тиімді технологияларды қолдану;
- Оқушының әрбір тақырыпты жан-жақты меңгеруіне жағдай жасау;
- Оқушының іздену, есте сақтау дағдыларын қалыптастыру;
- Оқушыларға шығармашылықпен жұмыс істеу үшін тапсырмалар дайындау.

Қорытынды. География пәнінен олимпиадаларға дайындалу кезінде мынан нұсқуларды ескеру қажет: мектеп оқушыларды сөздік ақпаратта емес, нақты қоршаған ортада бағдарлануға дайындау керек, онда ол туралы теориялық білім әрқашан бір-бірімен ұсынылған, оларды оқушылардың өзіндік жұмыстың тиісті тәсілдерін меңгермей-ақ қолдануы мүмкін емес. «География» – оқу пәні бұл бағдарламаның мазмұны ғана емес, сонымен қатар оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамыту бойынша жұмыс, оқытудың тәжірибелік бағыты, жергілікті жердегі далалық тапсырмалар, қосымша ақпарат іздеу, ой-өрісін кеңейту, т. б. бұл үшін географиялық білім беруді ұйымдастырудың жаңа технологиясы қажет.

Географиялық олимпиадаларды өткізудің отандық және шетелдік тәжірибесі көрсетіп отырғандай, міндеттер шарттарына барынша көп карталар мен иллюстрацияларды: схемаларды, фотосуреттерді, ландшафтар мен географиялық объектілердің бейнелерін, адамдар мен сәулет ескерткіштерін қосу қажет [12-13]. Бұл үшін көптеген анықтамалық және ақпараттық материалдар, сондай-ақ шетелдік білім беру географиялық сайттары мен қашықтықтан білім беру және оқыту мектептерінің үлкен саны кең мүмкіндіктер ашады.

Олимпиада тапсырмалары, әдетте, күрделіліктің жоғары деңгейімен ерекшеленеді. Олар логикалық ойлау және географияда өз тұжырымдары мен болжамдарын құрастыра білу үшін қажет. Географиялық олимпиадаларды ұйымдастыру кезінде кешенді дайындыққа көп көңіл бөлу керек. Жұмысты 7-ші сынып оқушыларымен бастау ұсынылады, себебі осы жаста географиялық қабілеттер айқын көрінеді. 7-ші сынып оқушыларын қиын және белгісіз географиялық процестер қызықтырады. Осы жаста олар дербес іздеуге қабілетті. Сондықтан географияның бастапқы курсы оқу кезінде жаттыға бастаған оқушылар үлкен жетістіктерге жетеді.

Білім беру үрдісінің маңызды мәселелерінің бірі – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, олардың өз бетінше білім алу және қолдану біліктерін қалыптастыру. Білім мен дағдыларды жаңарту оқытуды ұйымдастырудың дәстүрлі емес педагогикалық әдістері мен нысандарын пайдалануды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://daryn.kz/> - Республикалық «Дарын» ғылыми – практикалық орталығының ресми сайты
2. Наумов А.С. Развитие олимпиад школьников по географии и проблемы географического образования в России. Всероссийский съезд учителей географии. 2011. С.17-21.
3. <http://www.geoolympiad.org> - Халықаралық география олимпиадасының сайты (iGeo)
4. <http://bgo.org.rs> - география пәнінен Еуропалық олимпиаданың сайты
5. Тарасенко Ю. А. Роль предметной олимпиады в формировании профессиональных компетенций // Образование и воспитание. 2017. № 1. С. 50-54.
6. Ильинский С.В. Учебно – методическое сопровождение школьников в олимпиадном движении по географии. //Междунар. науч. конф. Проблемы и перспективы развития образования в россии. - С.165-166.
7. Алиев М.Д., Бейсенова Ә.С. Оқушыларға географиялық білім беруде мультимедиялық технология арқылы геоморфологиялық технология арқылы геоморфологиялық түсінік қалыптастыру. // Абай атындағы ҚазҰПУ-ң Хабаршысы «Педагогика ғылымдары» сериясы, №1(65), 2020ж. 331-332 б.
8. Литвин Л. П. Особенности подготовки учащихся к всероссийской олимпиаде школьников по географии // География в школе. 2016. № 3. С. 47–51.
9. Liiber Ü., Roosaare J. Geography Olympiads in Estonia // (2007) International Research in Geographical and Environmental Education, 16 (3), pp. 293-298.
10. Нюсупова Г.Н., Токбергенова А.А., Каурова Ш.Г. Учебно-методические и дидактические рекомендации и задания для подготовки школьников к олимпиаде по географии // Al.Farabi.kz. – 2015. – С. 3, 39– 41.
11. Баранова П.А. Особенности организации и итоги проведения олимпиады по географии на школьном этапе // Эколого-географические аспекты природопользования, рекреации, туризма : сборник материалов Международной науч.-практич. конф., посвященной Году экологии в России / отв. ред. Н. П. Несговорова. Курган, 2017. С. 267–269.
12. Takashi K. Design and Practice of Domestic Final Selection for the International Geography Olympiad. E-journal GEO, 2016. 136-144p.
13. Barwinski M., Sawicki T. Poles in the International Geography Olympiad. Geographical Polonia. Volume 87, issue 1, pp.1-8

References:

1. <https://daryn.kz/> - Official website of the Republican Scientific and Practical Center "Daryn"
2. Naumov A.S. Razvitie olimpiad shkolnikov po geografii I problem geograficheskogo obrazovaniya v Rossii. Vserossiiskii sezd uchitelei geografii. 2011. S.17-21.
3. <http://www.geoolympiad.org> - Website of the International Geography Olympiad (iGeo)
4. <http://bgo.org.rs> - Website of the European Geography Olympiad
5. Tarasenko Yu. A. Rol' predmetnoy olimpiady v formirovanii professional'nykh kompetentsiy // Obrazovaniye i vospitaniye. 2017. № 1. S. 50–54.
6. Ilyinsky S.V. Rol' predmetnoy olimpiady v formirovanii professional'nykh kompetentsiy // Obrazovaniye i vospitaniye. 2017. № 1. – S. 5054.
7. Aliev M.D., Beisenova A.S. Okushylarga geographylyk bilim berude multimedialyk technology archyly geomorphologylyk technology archyly geomorphologylyk tusinik kalyptastyru. // Abay atyndagy Kazupu Khabarshysy "Pedagogy gylymdary" seriesy, №1 (65), 2020. 331-332 b.
8. Litvin L. P. Osobennosti podgotovki uchashchikhsya k vserossiyskoy olimpiade shkol'nikov po geografii // Geografiya v shkole. 2016. № 3. – S. 47–51.
9. Liiber, Ü., Roosaare, J. Geography Olympiads in Estonia // (2007) International Research in Geographical and Environmental Education, 16 (3), pp. 293-298.
10. Nyussupova G.N., Tokbergenova A.A., Kairova Sh.G. Uchebno-metodicheskie i didakticheskie rekomendacii I zadaniya dlya podgotovki shkolnikov k olimpiade po geografii // Al.Farabi.kz. – 2015. – S. 3, 39– 41.
11. Baranova P. A. Osobennosti organizatsii i itogi provedeniya olimpiady po geografii na shkol'nom etape // Ekologo-geograficheskiye aspekty prirodopol'zovaniya, rekreatsii, turizma : sbornik materialov Mezhdunarodnoy nauch.-praktich. konf., posvyashchennoy Godu ekologii v Rossii / отв. red. N.P. Nesgovorova. Kurgan, 2017. S. 267–269.
12. Takashi K. Design and Practice of Domestic Final Selection for the International Geography Olympiad. E-journal GEO, 2016. 136-144p.
13. Barwinski M., Sawicki T. Poles in the International Geography Olympiad. Geographical Polonia. Volume 87, issue 1, pp.1-8